

« zurück blättern vor »

NERKA subst. f., ab 1490; auch *nyrka*. 1) ‘eines von zwei inneren Organen zur Harnproduktion’ – ‘jeden z dwu narządów wewnętrznych wytwarzających mocz’: 1490 Erz 50, STP *Nerką ren.* o 1528 Mymer¹ 39, SPXVI *Nephritis. Nyrn we. Bolienie wnyrkach.* o 1534 FalZioł V 10v, SPXVI *WŁofy w vrinie bywaią przedgłogowathe: napodobieństwo prawych włofow. A ty Włofy czynią sie w nyrkach z suchych wilkofci, á z ostrofci ciepła przyrodzone⁹ á czasem też prawie z nyrek sie kawalcze subtelne oddzieraią: na wzrast włofow.* o 1572 BudBib Is 34/6, SPXVI *Miecz Iehowy napętnił się krwie vtłuścił się od toiu / ode krwie bóránow y kozłow / od toiu nerek bóránich [ex adipe renum arietum].* o (vor 1620) 1705 Jag.Gr. C, L *Wiecie, iako inaczeý nérkę nazywaią? Głupie mięso, a to z téy przyczyny działaią, Że w samym toiu siedząc, bardzo chuda bywa.* o (1650–1700) 1980 Ks.lek., BORFURD 120 *Gdy kamień w Nerkach długo przetrzymany będzie mały bol sprawuię.* o 1792–1793 Perz.Cyr. 4, L *W nyrkach oddziela się mocz ode krwi.* o vor 1809 Rydel., L *Nyrki zowią też pokrątkami.* o 1832–1844 L₂ 255, SJAM *sterczy on u ciebie jak kamień w Nerkach, nic do organizmu nie należąc.* o 1933 Chor.Zazdrość 188, DOR [*Umarta*] *wskutek ciężkiej operacji i niewydolności lewej nerki.* – STP, SPXVI, MAČZ, CN, TR, L, SWIL, SW (anat.), LSP (anat.), DOR. 2) ‘Lendengegend’ – ‘łędźwie’: 1534 FalZioł V 113v, SPXVI *Naprzod wezmí foku włofkiego Kopru / foku piotrufczánego / opichowego. Pothym w tych fokoch rozmocz sztuczkę chleba miękkiego á przylož na nerki.* o 1564 Mačz 351d, SPXVI *E renibus laborare, Bolienie okoto nérek mieć.* o [LBel.] 1578 Oczko 32, SPXVI – SPXVI, MAČZ. 3) ‘übertr. Inneres, Herz, Gewissen eines Menschen; auch Eingeweide’ – ‘przen. wnętrze, serce, sumienie człowieka; też wnętrzości’: 1563 BibRadz Apoc 2/23, SPXVI o 1572 BudBib Ier 20/12, SPXVI *Bo (ty) Iehowo Cewáoćie / doznawafz spráwiedliwego / widzifz nerki y serce / oglądam pomstę twoię nád nimi (marg) od nich (--) / bo tobie odkrytem przą moię.* o (†1572) 1577 3.Leop.Sap.1 6, L *Nérek iego świadek ięft bóg.* o 1593 WujNT Apoc 2/23, SPXVI *á dziećci iey [Iezabelli] pobiię ná śmierć: y poznaią wsfytkie kościoty iżem ia ięft ktory bádam się nerek y ferc; y dam kázdemu z was według uczynkow iego.* o †1906 Spas., Sw *My tym ichmościom sięgniemy do nerek, aby prawdy dostać.* – SPXVI, L, Sw (przen.). 4) ‘Gericht aus in Fett geschmorten Schweine-, Rinder- oder Kalbsnieren’ – ‘potrawa z duszonych w tłuszczu nerek wieprzowych, wołowych lub cielęcych, cynaderki’: DOR. 5) ‘längliche, flache Gestalt, in der einige Minerale auftreten’ – ‘podłużny, spłaszczony kształt, w jakim występują niektóre minerały’: vor 1861 SWIL *Nerki krystalliczne.* – SWIL (min.), Sw (min.), LSP (min.). 6) ‘Nierenschale, wie sie in Krankenhäusern verwendet wird’ – ‘naczynie

w kształcie nerki, używane w szpitalach’: DOR. ◇ **Var:** *nerka* subst. f., 1490 Erz 50, STP – STP, SPXVI, MACZ, CN, TR, L, SWIL, SW, DOR; *nyrka* subst. f., 1528 Mymer¹ 39, SPXVI ○ [LBel.] 1792–1793 Perz.Cyr. 4, L – SPXVI, TR, L, SWIL, SW (stp.). ◇ **Etym: 1)** mhd. *niere* subst. m., ‘das Organ; die Lende’, LEX, nur für Inh. 1, 2. **2)** nhd. *Niere* subst. f., ‘Organ; das Innere des Menschen; Lenden; Erz- oder Metallklumpen’, GRI. ◇ **Komp:** *nadnerki* subst. pl., ‘Nebennieren’, bel. seit 1775, L, zuerst geb. L; *nerkodrzew* subst. m., ‘Cashew (*Anacardium occidentale*)’, zuerst geb. SWIL. ◇ **Der:** *nereczka* subst. f., 1490 Erz 50, STP *Nereczká renunculus*. Zuerst geb. CN; *nerkowy* adj., 1534 FalZioł, SPXVI, zuerst geb. TR; *nyrczany* adj., 1534 FalZioł III 15a, SPXVI; *nyreczka* subst. f., (1549) 1971 TomZbrudzBrul Lev 3/4, SPXVI; *nerczany* adj., 1556 SpiczZioł 118, SPXVI, zuerst geb. L; *nereczny* adj., (†1611) 1613 SyrZiel 1279, SP17; *nyra* subst. f., 17. Jh. Jag., SW, zuerst geb. SW; *nera* subst. f., zuerst geb. BAN; *nerczyca* subst. f., ‘eine Nierenkrankheit’, zuerst geb. DOR, nur für Inh. 1. ❖ Die ältere polnische Bezeichnung für ‘Niere’ ist *łędźwica*, *łędwica* (STP), gelegentlich auch *łędźwie* pl., vgl. auch atsch. *ledvina*, *ledvinka* ‘Niere’ (GEBAUER), gelegentlich auch *ledvie* (ibid.), aber die Wörter bezeichnen auch ‘Lenden, Lendengegend’: die altpolnischen Belege (bis auf vier, die aus Glossen stammen und nicht weiter identifiziert werden können) befinden sich in der Bibel- und Psalmenübersetzung, wo der tschechische Einfluß sehr stark ist. Das Altkirchenslavische hat für ‘Nieren’ *istesā* pl. bzw. *istesě* Dual (vgl. slovenisch *obist*), aber auch *istesě lędvijně* (Adjektiv zu *lędvije* ‘Lenden’). Ob es eine präzise polnische Bezeichnung für ‘Niere’ vor 1500 gab, ist also unklar.

« zurück blättern vor »